

Maruja Mallo: A muller carromeiro.*Os cadernos de Beluso***Xaime Toxo**

Maruja Mallo entrou na praia de Beluso interrogándose sobre que palabras ía necesitar para entenderse con aquel mar. Preguntouse onde ficara o morse mariño da nenez en Corcubión e premeulle o brazo Alberte Fernández Mezquita, que camiñaba canda ela. “Que tes?”, quixo saber el. “Vento no corazón”, suspiroulle.

Os dous viñan de Vigo, colleran o vapor rumbo a Cangas e o autobús de liña para achegarse a Bueu pola estrada de Aldán. Pararon enfronte da lonxa, descenderon e alí mesmo, nese intre, nacéronlle a Maruja dous recordos que habían de acompañala ata o Chile de Neruda. Aquelas fotos, tiradas anos despois, nas praias da Illa Negra, acompañada polo poeta premio Nóbel, disfrazada de choco con traxes de carromeiros eran puro Bueu en Chile.

Os recordos viaxeiros daquel instante foron os dun home que mazaba polbos contra o chan e outro que ensamblaba patelas sentado na rúa con ducias de vergas de cerdeira entre as pernas e unha trencha na man.

A primeira mirada de Maruja enfocou a estes homes, logo Alberte tocoulle no ombro e sinaloulle unha figura que os saudaba.

O que estaba agardando por eles, movendo a man e fumando distraidamente, era Federico Ribas, o debuxante contratado por Massó para deseñar a publicidade da marca conserveira. A carón de Federico pairaba un home estragado e cuberto de ramallos.

Federico Ribas nacera en Vigo e viaxara por América e Europa; agora vivía coa súa compañeira Jaqueline, francesa, no barrio de Pescadoira, nunha casa xunto da gran mansión que posuía a familia Barreras, o caserón granítico de Silveiras (o último resto que permanece no actual Bueu dese pasado de autos e “choferes” uniformados)

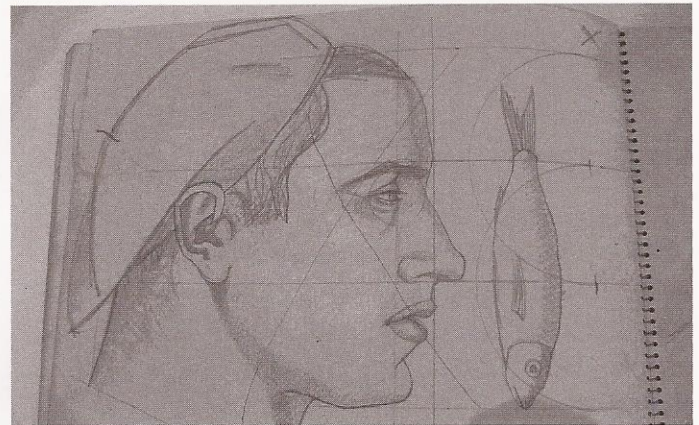
Federico había de debuxar ás mulleres de esa época envoltas en traxes de cortes rectos, con chapeus de plumas, cigarros de boquiña na man e canciños diminutos pegados aos seus nocellos.

Mais Maruja está ao marxe dese mundo, co que ela vén de relacionarse en Madrid. Seu mozo, Alberte, é un marxista revolucionario influenciado polo troskismo, España é unha República e os debuxos de Maruja teñen que recoller os instrumentos da mudanza en marcha, o pobo en movemento. Aquel Bueu tan vivo, tan sinxelo e complexo a un tempo, tan orgánico e simbólico, déixana impresionada.

Cando baixa do autobús e pon os pés no chan, Maruja

convértese nunha estatúa entalada que grava todo o que lle entra polos ollos.

Federico está fundido nunha aperta con Alberte e o home-natureza que o acompaña, fanado, coa barba medrada e un fío de cuspe que lle escorrega pola barbadela achégase a ela. Varea unha póla de loureiro como saúdo. Federico preséntallo: “É Juanito Santos, o primeiro “clochard” moderno desta vila”, dilles. O esfarrapado mira para ela e cun marcado seseo pregúntalle se sabe o que é un aparello. Maruja, apampada permanece muda. “Moi fásil, retruca Juan, un conxunto de buracos amarrados por un fío.” A mirada de Maruja viaxa daquel home terminal ás mulleres que carrexan as patelas, aos homes que portan en procesión as artes, os trasmallos e os xeitos. O ritmo do brazo do home que maza o polbo ponlle á vida o latexo dun son mineral que estrala aquel mes de xullo do verán de 1936.

Do centro de Bueu, os tres botan a andar cara o seu degoirado Beluso. Maruja está devecendo por chegar á praia, correr por riba dos gabeiros de Tulla, bailar na Mourisca, deitarse espida nas areas de Pedrón. Seus amigos, Rómulo e Tea, hai tempo marcharon a Venezuela, ¿que será deles? Vainos estrañar, acorda Maruja mentres atravesan a Bando do Río envoltos polo arrecendo que produce a fervedura da casca de piñeiro para preparar esa prebe que tingue e protexe os aparellos; moitos deles xa estendidos pola praia, pendurados das paviolas espichadas na area, formando un inmenso panterlo para apañar os ventos. Maruja deixase seducir polo decorado, envurullase nas redes e pídelle a Alberte que lle tire unha foto. Maruja Mallo acaba de realizar a primeira “performance” de Bueu.

Sentan nos muros da Requisa do Can do Penedo e fuman devagar. Maruja tira un caderno da equipaxe, arrinca unha folla e debuxa, fai apuntes, das paviolas, das artes voandeiras abaneadas polo norte. Move a man co lapis entre os dedos con rapidez mentres Alberte e Federico ollan o que vai aparecendo no papel. Hai un

lóstrego de paixón radiante na man de Maruja, está namorada, acaba de chegar ao seu paraíso de Beluso e ten un proxecto na cabeza: os cadernos de bitácora dunha mariñeira sentimental.

Cando remata o apunte ponlle unha data no recuncho superior dereito: 15-7-1936.

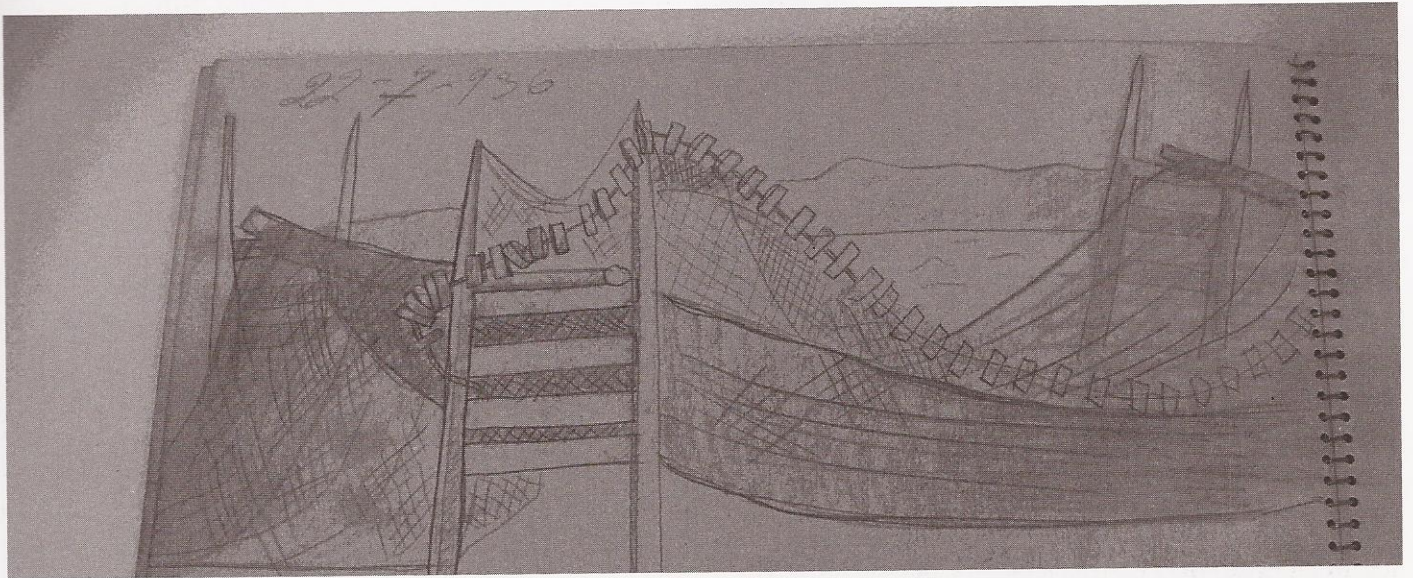
Fallan tres días para o golpe militar contra a República. Maruja garda a folla no caderno e camiñan de novo polo ramal arriba, ata o cruce onde as estradas se bifurcan. Federico non deixa de falar, do contento que está de telos de novo alí, cóntalles dos amigos, de Johan, que escribe sen parar, aínda que o cargo de Alcalde lévalle todo o tempo, das súas irmáns, das visitas que lle fai Colmeiro,

convencida a Alberte a noite do dezasete, cando o golpe xa estaba en marcha en Canarias e África, nin Sequeiros podería igualarme.

Por que o día dezoito amañeceu igual ca calquera outro día?

A mesma transparencia, a calor, o mar coma unha chaira, sen movemento. Ningún presaxio enmudeceu os asubíos dos primeiros homes e mulleres que iniciaron as súas rutinas, era como calquera outro día. Non?

O día vinte de xullo a República está derrotada en Bueu. Federico failles visitas a diario e está moi asustado, teme sobre todo por Alberte, e quere convencelos de que marchen, que desaparezan, mellor ao estranxeiro. El anda

de Juan de la Torre e de Francisco, de Gonzalo e Josefina que andan por fóra. Maruja ri polo entusiasmo do seu amigo, están comezando a baixar cara a praia, e ela extasiada polo que mira abre os brazos e arría un alalá de buguina varada. Desexaría apertar aquela paisaxe da Robaleira, de Beluso, da Roiba, dos cons do Cabalo no seu colo de muller océano. Cantas paisaxes haberá no mundo que se poidan comparar a esta? Síntese preñada pola felicidade.

Os días a seguir, aloxados na praia, Maruja, dedícaa a pasear, a recorrer, a camiñar polas pedras, a mirarse reflectida nos charcos dos penedos, a tirarse no mar, a nadar e, máis que nada, a debuxar. Pasa moito tempo soa, Alberte anda dun lado para outro, preocupado pola situación alarmante dun posible golpe de estado. Maruja vive nese outro mundo das cousas e parécelle imposible que aqueles ecos poidan contaminar a súa intimidade de olladas, trazos e cadernos. Todo, quere capturalo todo, as artes, as gamelas, os rizóns, a forma da cabeza e as caras daquela xente. Imaxina aqueles humildes debuxos en lenzos e murais xigantescos: Si, dille

a preparar unha viaxe a Francia en barco dende Vigo e pídelles que o acompañen. Alberte pensa que non todo está perdido, que mellor agardar uns días en Beluso, un sitio pequeno onde son queridos, tal vez sexa mellor agocho que Vigo ou Madrid. “Nada nos pode pasar.” Están agora reclusos no temor, nun couto de sensacións paralizantes, andan moito ao chou, aboiados pola Mourisca e punta Udra, pasan as horas solitarias en Pedrón. Alberte vai de cando en vez a Bueu, a encontrarse cos seus amigos, mírase con Fariña, con Francisco, con Juan. A Carballeira visítalo na súa casa do Valado, na parte alta da vila, levantada entre a frondosidade dos soutos. Carballeira semella tranquilo, “nada nos pode pasar”, dille sentados os dous no banco de pedra da varanda do patín da entrada do pequeno pazo familiar do Castredo. Beben auga da veciña fonte dos Santos Reis e fuman. Alberte le os derradeiros poemas do seu amigo. No interior escóitanse as conversas das irmáns de Johan coa súa nai. Cada vez que se despiden danse unha aberta de corpos fundidos.

Pasan os días e a situación muda de alarmante a grave,

Alberte xa decidiu que, se queren salvar a vida, teñen que fuxir. Maruja apura os días para debuxar todo o que pode, ten follas soltas que quere refacer, actualiza as datas nos cadernos. O día 20 debuxa dúas gamelas cunha poutada ao seu carón, o 21 a cabeza dunha muller co pelo moi curto e un rizo na fronte. Os aparellos deitados nas paviolas pasan do día 15 ao 22 de xullo de 1936. As noticias que teñen de Vigo son terribles, Alberte pídelles que vaia recollendo a equipaxe a preparando os cadernos para marchar, el está argallando unha fuga por Portugal. Non é doado, aínda permanecerán uns días máis en Beluso. O día 23, nunha folla solta, fai apuntes de dúas gamelas, dous mariñeiros portando un caixón cun cimbalé e unha árbore cun paxaro enriba. Ese mesmo día, no caderno, fai un apunte dun secadoiro de postes sen aparellos, un secadoiro no inverno que se aveciña.

O 29, con moito detalle, e na mesma folla do caderno, aparecen xuntos un linguado, unha faneca e un rapante. O 30 está desesperada, sabe que hai amigos detidos, desaparecidos, que hai mortos; o trazo do debuxo dese día é inseguro, infantil: fai unha casa mariñeira e cando remata avérsalle unha cruz en aspa de rabia por riba. O 3 de agosto Alberte dille que ao día seguinte abandonan Beluso, que xa ten todo listo. Maruja pasa ese día camiñando, vai ata Punta Udra pola ribeira, atravesando as praias, estase despedindo. Mimetízase en anémona nos buratos dalgúns rochedos, achega o nariz á codia dos piñeiros porque quere levar con ela seu olor. En Udra levanta o brazo para dicirlle adeus a Ons, a Cabicastro e a Punta Couso. De regreso, detense no pequeno peirao da praia e debuxa, con vontade de terapia e paciencia de redeira, dous salabardos. Este había de ser o derradeiro debuxo do natural que Maruja realiza na praia de Beluso.

Ao día seguinte, embarcan no vapor en Cangas rumbo a Vigo. Ela agóchase na casa duns parentes, ata que decide un destino en América, e Alberte comeza unha fuxida cara a Portugal que había de levalo á cadea.

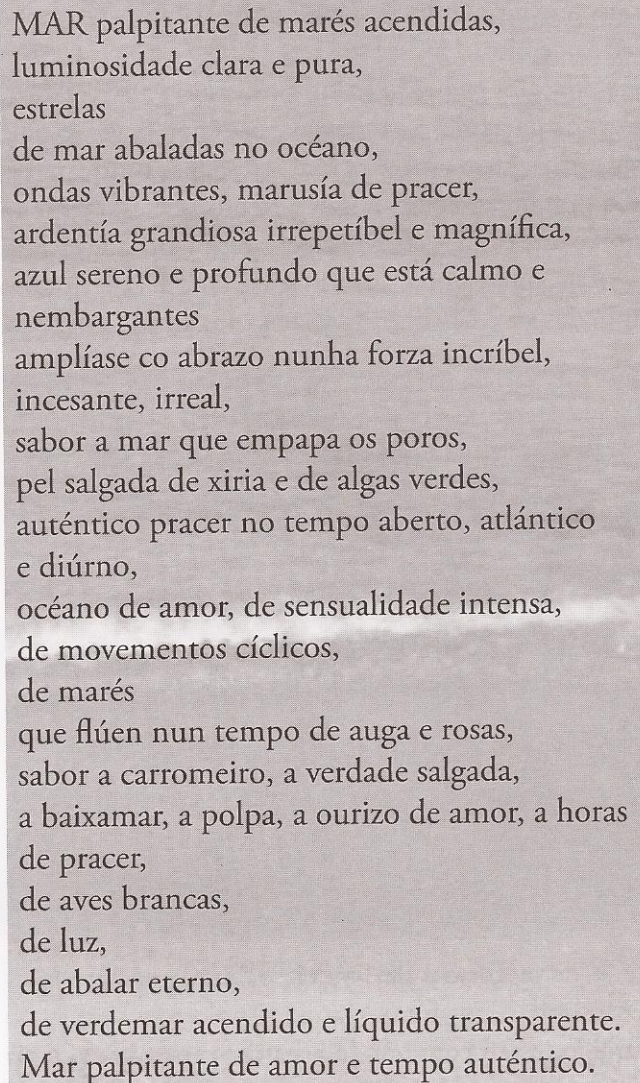
Maruja Mallo e Alberte Fernández Mezquita nunca regresaron a Beluso.

Nota do autor:

Este relato é pura ficción literaria do autor.

Os únicos elementos reais son os debuxos de Maruja Mallo e a frase descontextualizada de Juanito Santos, recollida por Salvador Rodríguez Pastoriza, a quen agradezo o permiso para usala.

Lucía Novas

MAR palpitante de marés acendidas,
luminosidade clara e pura,
estrelas
de mar abaladas no océano,
ondas vibrantes, marusía de pracer,
ardentía grandiosa irrepitíbel e magnífica,
azul sereno e profundo que está calmo e
nembargantes
amplíase co abrazo nunha forza incríbel,
incesante, irreal,
sabor a mar que empapa os poros,
pel salgada de xiria e de algas verdes,
auténtico pracer no tempo aberto, atlántico
e diúrno,
océano de amor, de sensualidade intensa,
de movementos cíclicos,
de marés
que flúen nun tempo de auga e rosas,
sabor a carromeiro, a verdade salgada,
a baixamar, a polpa, a ourizo de amor, a horas
de pracer,
de aves brancas,
de luz,
de abalar eterno,
de verdemar acendido e líquido transparente.
Mar palpitante de amor e tempo auténtico.